

Adnan Menderes ve Türk Spor Kurumu

Şerif Demir*

Giriş

Türkiye’de modern manada spor eğitimi ve sportif faaliyetler Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde ortaya çıktı. Özellikle azınlıklar arasında futbol, tenis ve basketbol gibi çeşitli branşlarda sportif faaliyetler yapılmaya başlandı. Hatta 1896, 1908 ve 1912 olimpiyatlarına Osmanlı Devleti adına bireysel çabalarla katılan sporcular oldu¹. Sporun hızla gelişmesiyle birlikte Türklere ait spor kulüpleri de kuruldu. Bu kulüpler 1903’da İstanbul Futbol Birliğini kurdular². Böylece kendi aralarında belirli bir programa göre maçlar yapmaya başladılar³. Bu Futbol Birliği yerini 1910’da İstanbul Futbol Kulüpleri Ligine bıraktı. Bu şekilde 1903-1922 yılları arasında birbirlerine benzer özellikler taşıyan birçok teşkilat kuruldu. Tamamen spor kulüpleri tarafından kurulan ve idare edilen bu yapılanmalar kulüpler arasındaki rekabet ve çatışmayla kolayca dağılabiliyordu. Türk sporu, kulüplerin bireysel çıkarlarından kurtarılacak millî bir ruhla ulusal menfaatlere uygun bir şekilde yapılandırılmaya büyük ihtiyaç duyuyordu. Çünkü bu çoklu yapı karmaşaya ve ciddi problemlere sebep oluyordu⁴.

Sporun gelişimi için kurumsal açıdan yapılandırılmasına büyük ihtiyaç vardı. İstanbul’da faaliyet gösteren spor kulüpleri 26 Haziran 1920’de toplanarak

* Prof. Dr., Kastamonu Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Kastamonu/TÜRKİYE, tanzimat1839@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-6831-2188> DOI: 10.37879/978-975-17-6294-8.2025.1433

1 Doğan Yıldız, *Türk Spor Tarihi*, Eko Matbaası, İstanbul 1979, s. 274-275.

2 Kurthan Fişek, *100 Soruda Türkiye Spor Tarihi*, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1985, s. 70-71.

3 Sabri Sami Tüfek, *Cumhuriyet Döneminde Spor (1923-1938)*, Marmara Üniversitesi Tarih Araştırmaları Enstitüsü Türk tarihi Anabilim Dalı Cumhuriyet Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019, s. 1-14.

4 Güner Ekenci -M. Zahit Serarslan, “Gelişim Aşamaları Bakımından Türk Spor Teşkilatı ve Değerlendirilmesi”, *Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, C II, S. 3, Temmuz 1997, s. 73-74.

etkili, yetkili bir kurumsal yapı için çalışmalara başladılar. Öncelikle “İdman İttifakı Heyet-i Muvakkatesi” adıyla bir geçici kurul oluşturuldu. Bu kurul bir dizi toplantılar neticesinde 1909 tarihli Cemiyetler Kanununa dayanarak 22 Mayıs 1922’de 27 maddelik bir yönetmelikle Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakını (TİCİ) kurdu. Bu yapı, adım adım büyütüldü. 14 Temmuz 1922’de 242 maddelik yeni bir iç nizamname hazırlandı. TİCİ, 2 Ocak 1924’de gerçekleştirdiği I. Genel Kongreyle kesin idari yapısına kavuştu. Bu kurumla birlikte sadece futbol değil bütün spor dalları tek bir çatı altında toplandı.

Sporu siyasetten ayrı düşünemeyiz. Devlet, toplumun ve toplumsal yaşayışın her safhasında, siyasal yapılanma ve örgütlenmenin her tarafında vardır. Böylece alınan her karar, atılan her adım ve ortaya konulan her performans siyasal bir anlam taşır. Sporu yaşadığı toplumdan ve döneminin sosyal ve siyasal gerçeklerinden ayrı düşünemeyiz. Bu mantıkla sporu siyasetten tamamen ayrı düşünmek ve tamamen bağımsız olduğunu iddia etmek mümkün değildir⁵.

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte spor hükümetin himayesi altına girdi. Böylece Türkiye’de ilk ulusal spor yönetimi federatif yapısıyla yasal bir çerçeve kazandı. 1923’de Türkiye Futbol Federasyonunun kurulmasıyla TİCİ, branşlarda federasyon kurma görevine de başlamış oldu. Bu kurumsal yapı, ülkeyi içeride ve dışarıda temsil etme yetkisine sahipti. TİCİ, hükümetten 1924 yılında aldığı 170 numaralı Kararname ile kamu yararına çalışan dernek statüsü kazandı⁶.

Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı’yla Türk sporu ilk yönetim yapılanmasına kavuştu. İttifak’ın kendisinin de özel bir hukuku vardı. Devlete ve hükümete karşı özerk bir yapı içinde tamamen gönüllü çalışmalar yapan bir kurumdur. Kamu yararı gözetilen bir dernek olarak kurulan TİCİ, her türlü ekonomik, siyasi, etnik ve benzeri baskılardan bağımsız, ülke yönetimine karşı özerk ve kulüplere dayanan bir yönetim yapısına sahipti. İttifak öncelikle İstanbul’daki kulüpler ardından Anadolu’daki kulüpleri bir araya getirerek birleştirdi. TİCİ, sporun gelişmesinde ve yaygınlaşmasında son derece önemli bir rol oynadı⁷.

5 Fişek, *age.*, s. 98.

6 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, (BCA) 30.18.1.1/8.47.14.

7 Selami Özsoy- Kemal Göral- Mustafa Ertan Tabul vd., “Tarihsel Gelişim Sürecinde Türk Spor Yönetimini Oluşturan Örgütlerin Amaç ve Yapı Boyutları Açısından Karşılaştırılması”, *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, C XVI, S. 2, 2014, s.11-14

Siyasi irade beden eğitimi ve sporun yaygınlaştırmasıyla birlikte cumhuriyetin temel değerlerine sahip gençlerin de yetiştirilmesini istiyordu. Ayrıca gençleri içki ve kumar gibi zararlı alışkanlıklardan uzak tutarak sağlıklı ve ahlaklı gençler yetiştirilmesi amaçlanıyordu. Milli hislerle dolu gençlerin vatanını ve milletini severek ülkesini geleceğe taşıyacak bilinçli ve duyarlı nesiller olması bekleniyordu⁸. Bu amaçlarda siyasi iradenin spora daha fazla yaklaşmasına sebep oldu.

TİCİ'nin sahip olduğu yetki ve sorumluluk dâhilinde gerçekleştirdiği en önemli faaliyet, 1924 Paris Olimpiyatlarında ülkemizi temsil edecek sporcuların sevk ve idaresi oldu. Ağırlıklı olarak futbol üzerine çalışan TİCİ, olimpiyatlara katılabilmek için atletizm, güreş, bisiklet, halter ve eskrim gibi pek çok branşta federasyonları kurarak Türkiye'yi uluslararası alanda temsil imkânı sağladı. Olimpiyatlardan sonra da boks, kürek, yüzme, yelken, binicilik, atıcılık, basketbol, voleybol ve kayak federasyonları da bu dönemde faaliyete geçirildi.

TİCİ, 17 bin liralık bir ödenekle Türkiye'nin 1924 Olimpiyatlarında en iyi temsili amacıyla yoğun bir çalışma içerisine girdi⁹. Yeni kurulmuş Cumhuriyet yönetiminin büyük ekonomik sorunlarına rağmen Türk milli kimliğinin bu uluslararası etkinlikte yer alması istenildi¹⁰. Çünkü olimpiyatların Türkiye ve Türklerin tanıtım propagandası için iyi bir fırsat olduğu düşünüldü.

Uluslararası arenalarda sportif organizasyonlara “Türklüğün şerefine, ahlakını, Türk milletinin fikri ve bedeni kabiliyetlerini âleme göstermek” için gerçekleştirilen katılımlarda bu ulusu temsilin yeterli olmadığı başarının da gerekli olduğu anlaşıldı. 1928 Amsterdam Olimpiyatlarından arzu edilen başarı gelmedi. Bu başarısızlığın tek sorumlusu olarak TİCİ görüldü ve kurumdan bu başarısızlığı açıklayacak ayrıntılı bir rapor talep edildi. 1932 Olimpiyatları Los Angeles'te yapıldı. Türkiye ekonomik sebeplerle bu olimpiyatlara sporcu göndermedi¹¹.

8 Ömer Faruk Yücel-Arda Umut Saygın, “Cumhuriyet Devri Beden Terbiyesi ve Spor Politikaları Çerçevesinde Maç Dergisi Üzerine Bir İnceleme”, *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, C XI, S.1, Mart 2023, s. 453.

9 BCA 30.18.1.1/8.46.5.

10 Murat Özmaden-Harun Özmaden, “Türkiye İdman Cemiyeti İttifakı (TİCİ) Dönemi Milli Ruh ve Milli Temsil, Siyasi ve Milli Propaganda ile Ülkeyi Tanıtma-Tanıtma Çabaları”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, C VII, S. 1, 2010, s. 1444.

11 Harun Özmaden, *Cumhuriyet Dönemi İlk Spor Teşkilatı Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı (1922-1936)'nın Yapılanma Sürecinde Beden Eğitimi ve Sporun Fonksiyonları, Fonksiyonlardaki Değişimler ve Toplumsal Hayata Etkileri*, Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri

Sporda alınan bu başarısız neticeler yeni bir arayışın önünü açtı. Uluslararası müsabakalarda Sovyet ve Alman sporcuların başarıları dikkat çekiyordu. Bu amaçla Hükümet, Alman spor adamı Carl Diem'i 1933'te Türkiye'ye davet etti. Türkiye'de sporun gelişimi ve beden terbiyesinin tesis edilebilmesi için kapsamlı bir rapor istenildi. Bu rapora göre spor teşkilatlanmasına gidilmesi amaçlanıyordu.

1. Türk Spor Kurumu

TİCİ'nin, Türk spor tarihinde oldukça önemli bir yeri vardı. Özerk bir yapı içinde sporun kurumsallaşarak gelişebileceğini gösterdi. Fakat Türkiye'deki bütün sporcuları kapsayan bir üst yapı haline gelemedi. Mali sorunlarla birlikte sporda gereken otorite ve düzeni sağlayamadı. Beklenen sportif başarılar da gelmeyince teşkilatın varlığı sorgulanmaya başlandı.

TİCİ, özerk bir yapıya sahipti ama bu yapı kamuoyunca tamamen de benimsenebilmiş değildi. Özellikle Cumhuriyet Halk Fırkasından gelen çeşitli talepler, kurumun idaresini güçleştiriyordu. Bu nedenle ilk kez 14 Kasım 1929'da Cumhuriyet Halk Partisi Kâtibi Umumiîliği'nden gönderilen yazıda "Türkiye İdman Cemiyetleri İttifaklarının Fırkamıza olan alaka ve rabitasını daha kavi bağlara raptı ve teşkilattan matlup olan mesai intizamının ve inzibatın layıkı veçhile elde edilmesi maksadile Teşkilat nizamnamesinin tadiline lüzum gösterilmiş ve bu maksatla İstanbul'da mütehassısları tarafından proje halinde ihzar edilen müsvedde leffen takdim edilmiştir" denildi¹².

CHP, 1931 Kongresinde sporu parti içerisine almak için "Spor ve Gençlik" şubesini kurdu. Böylece parti, beden eğitimi ve sporla daha fazla ilgilenmeye başladı¹³. Parti çalışmalarında spordan daha fazla faydalanılacak bir yapılandırma öngörüldü. Spor halka ideolojik bir formasyon kazandırma aracı olarak görülüyordu.

CHP'ye bağlı Halkevlerinin resmi yayın organı olan Ülkü Dergisinin Şubat 1933 tarihli sayısında Burhan Asaf "Davamız bir bütündür. Bu bakımdan, Türk sporu da bir fert işi olmaktan uzaktır. Biz, millet için ve millet ölçüsünde spor istiyoruz. Birinci gelen tekler istemiyoruz. Sağlam yapılı, güzel gövdeli ve inkılâp ahlâkiyatını benimsemiş on binler ve yüzbinler istiyoruz"

Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1999, s. 101.

12 BCA 490.1.0.0/1.3.13

13 Erol Akcan- Recep Murat Geçikli, *Cumhuriyet Dönemi Türk Spor Tarihinde Carl Diem ve Raporu*, Salkımsöğüt Yayınları, Erzurum 2016, s. 14.

dedi¹⁴. TİCİ'nin mevcut yapısıyla spor ve siyaset ilişkisini sürdürmek mümkün değildi. Yeniden bir yapılanmaya büyük ihtiyaç vardı.

Kamuoyunda gençlik teşkilatı kuruluncaya kadar mevcut spor teşekküllerinin ortadan kaldırılacağına yönelik bazı haberler yapıldı¹⁵. Bu haber yalanlanarak CHP'nin yeni bir nizamname hazırlığı içinde olduğu spor teşekküllerinin milli olacak şekilde yeniden yapılandırılacağı açıklandı¹⁶.

On dört yıl süresince Türkiye'deki beden eğitimi ve spor çalışmalarını sevk ve idare eden TİCİ, 13-18 Şubat 1936 tarihlerinde Ankara Halkevi binasında 8. Umumi Kongre'sini düzenledi. Spor, bu kurumsal yapıyla geliştirmenin mümkün olmadığı savunulduğu bu kongrede son derece önemli kararlar aldı. Kongrenin son gününde Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı Nizamnamesi'nin yeterli gelmediği yeni bir nizamname hazırlanarak isminin Türk Spor Kurumu (TSK) olarak değiştirilmesine karar verildi. Böylece sportif yapı, yeni bir isimle yeniden yapılandırılma sürecine girdi. Şüphesiz bu değişim sadece bir isim değiştirmeye sınırlı değildi.

TSK'nın yapılandırılması ve idari sisteminin oluşturulmasında Almanya'dan getirilen spor adamı Carl Diem'in hazırladığı rapor çok etkili oldu. Bu raporda Türk sporunun kapsamlı bir şekilde gözden geçirilerek yeniden yapılandırılması için önemli bilgiler veriliyordu¹⁷. Türk Spor Kurumu merkez ve taşra teşkilatları olmak üzere ikiye ayrıldı. Merkez Teşkilatı Büyük Kongre, Genel Merkez ve Federasyonlardan oluşuyordu. Taşra teşkilatında Spor Bölgeleri, Bölge Kongreleri, Ajanlar, Lig Heyetleri, Spor Kulüpleri ve Spor Yuvaları yer alıyordu¹⁸. TSK yönetimi kongreyle gelip kongreyle gidiyordu. Cemiyetler kanununa göre dernek statüsündeydi. TSK'nın görev ve sorumlulukları arasında Türkiye Milli Olimpiyat Cemiyeti Başkanlığı da vardı. TSK'nın kuruluş amacı TİCİ'ye benzer bir şekilde Türk devrimine ve cumhuriyete bağlı, sağlıklı gençler yetiştirerek, sporun yaygınlaştırılıp ülkenin yurt dışı ve yurt içinde başarıyla temsil edilmesini sağlamaktı.

TSK kurulduktan sonra Heyet-i Umumiyesi, kurumun doğrudan CHP'ye bağlanmasını parti başkanlığından talep etti. TSK adına 40 imzalı katılma

14 Faruk Eken, "İlk Resmi Spor Dergisi: Türk Spor Kurumu Dergisi'ne (1936-1938) Bir Bakış", *Belgi Dergisi*, C II, S.20, 2020, s. 2541.

15 *Akşam*, 4 Mart 1934.

16 *Hâkimiyeti Milliye*, 6 Mart 1934.

17 Akcan- Geçikli, *age.*, s. 80-135.

18 BCA, 30.10.0.0/145.36.22.

dilekçesinde “Türk sporcuları ve Türk Spor Kurumu, kendisini yurdun kuruluş ve yeni baştan kuruluşunu temin edici tek ve yüksek bir siyasal tesis olan CHP’nin öz bir çocuğu ve onun bünyesinde bir parça sayar. Partinin bu yeni hükmü içinde yurt kurumları arasına ilk girme şerefini kurumumuzun almasının karara bağlanmasını teklif ederiz” denildi¹⁹. Bu talep uygun görüldü. Böylece TSK mensupları ve sporcuların CHP’ye üye olarak kabul edilmesinin yolu açıldı.²⁰

TİCİ’nin kapanmasını Behçet Kemal Çağlar, “sporda çeteciliğe nihayet veren, Türk sporunun Misak-ı Millisini teşkil eden bir karar” olarak yorumladı²¹. Son derece ağır bir tanımlamaydı. Çağlar, TSK kapandıktan sonra da 28 Nisan 1939’da CHP’yle sporun daha iyi gelişeceğini, sporun geleceğinin parlak olduğunu ve artık “Kemalistler Spor davasına da el koymuşlardır” dedi²².

Türk Spor Kurumuyla yeni bir nizamname hazırlandı. Böylece kurumun vazifesi 1- Yurtta sporun milli amaçlara, sıhhat şartlarına ve teknik icaplara uygun olarak yükselmesine ve yayılmasına çalışmak. 2- Kurumun spor bölgelerini ve lüzum gördüğü yerlerde spor kulüp ve yuvalarını kurmak ve kurdurmak. 3- Yurtta spor alanlarını, salonlarını fenni şartlara göre kurdurmak ve her tarafta bir an önce kurulmasına çalışmak. 4- Spor neşriyatını teşvik etmek ve korumak. 5- Türk sporcularının milli sınırlar içinde ve dışında temaslarını tanzim ve kontrol etmek. 6- Uluslararası spor kurumlarıyla ilişkiler kurmak. 7- Yurtta sporun amatörlük esası üzerinde gelişimini sağlamak ve korumak. 8- Türkiye ve bölge spor birinciliklerinin mükâfat ve diplomalarını vermek, her nevi sporlar için teşvik edici müsabakaları tertip etmek. 9- Türk Spor Kurumu, yurdun korunması işinde en başta gelen havacılığın askeri, ekonomik, sosyal ve siyasal büyük ehemmiyetini ve havacılık için gerekli olan insanları, malzemeyi ve tesisatı bir an evvel çoğaltmak. Türk gençliğinde havacılık aşkını uyandırmaktaki kati lüzumu tanıyarak, bu işlerle uğraşan Türk Hava Kurumu (Türk Kuşu) teşkilatına bütün sporcuları girmeye teşvik etmektir²³.

19 Fişek, *age.*, s.118.

20 “Memlekette Spor Hareketleri”, *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S. 20, 15 Kasım 1936, s. 3

21 Fişek, *age.*, s. 105.

22 Suat Karaküçük, *Türk Spor Kurumu Dergisi 1936-1938 –Seçilmiş Spor Makaleleri-*, [Yayınevi Yok], Ankara 1992, s. 78

23 Fevzi Çakmak, “Türk İdman Cemiyetleri (Türk Spor Kurumu)”, *Atatürk Ansiklopedisi*, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/turk-idman-cemiyetleri-turk-spor-kurumu/>

TİCİ'den Türk Spor Kurumuna geçici CHP Konya Milletvekili Osman Şevki Uludağ, “Arkadaşlar, biz şuursuz spor istemiyoruz. Spordan bir gaye bekliyoruz. Bu gaye millidir, vatanidir, soysaldır. Türk cumhuriyeti pek çok yollardan bu üç gayeye doğru açılmış olan yolları takip ediyorken ve her adımını tek tek atıyorken sporda böyle gelişi güzel avâre ve bilgisiz yürüyemeyiz. İşte bu kanaat iledir ki alaylı mütehassısların ne diyeceklerini kendilerine sormadan harekete geçmiş bulunuyoruz” şeklinde özetledi²⁴.

CHP Genel Sekreterliği 16 Mayıs 1936'da CHP başkanlığına yazdığı yazıda, TSK'nın yeni nizamnamesinde yeni başkanın seçimle değil CHP Genel Merkezi tarafından atanacağı belirtildi. TSK teşkilatlarında görev alacak arkadaşların spor bilgisi ve spora olan ilgileriyle birlikte CHP'nin prensiplerini benimsemiş ve toplum içerisinde ahlak ve inkılapçılık gibi vasıflara sahip olması gerektiği belirtildi. Bu özelliklere göre görev alacak arkadaşların belirlenmesi talep edildi²⁵.

Türk Spor Kurumunun başkanlığına emekli General Gaziantep Milletvekili Ali Hikmet Ayerdem getirildi²⁶. TSK Başkanı Ayerdem, kurum adına yayınlanan Türk Spor Kurumu Dergisi'nin ilk sayısında sporu, 1. Spor zevktir, 2. Spor sıhhattir, 3. Spor ahlaktır, 4. Spor vatanperverliktir olarak tarif etti²⁷.

22 Ağustos 1936'da CHP Genel Sekreterliği tarafından CHP Başkanlığına gönderilen bir belgede, 18 Nisan 1936'da TSK'nın CHP'ye bağlandığı hatırlatılarak parti tüzüğüne göre partiye bağlı kurumların Büyük Kurultay'a delege gönderebilecekleri belirtildi. Yazıda “Türk sporcusu zaten, Kemalizm'in öz çocuğu ve onun ayrılmaz bir parçası idi, bu karar hiçbir şey değiştirmiş değildir. Ancak zaten mevcut olan bir bağlılığı formalite ve hukuk bakımından tamamlamıştır” denildi. Bu kararla 1. TSK'nın CHP'ye bağlılığı hakkındaki dileğinin parti yetkili kurullarınca kabul edildiğinin duyurulması gerekir. 2. Bu açıklamaya mahalli yörelerde seçilmiş kişiler tarafından cevap verilecek. 3. Bu açıklamalar 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı'nda ve bayram merasiminden önce gerçekleştirilmiş olacaktır²⁸.

son erişim tarihi: 01.03.2024.

24 Tüfek, *agt.*, s. 40-41.

25 BCA 490.1.0.0/3.13.16.

26 BCA 30.18.1.2./67.68.12.

27 Karaküçük, *age.*, s. 1-6.

28 BCA 490.1.0.0/3.13.16.

TSK İkinci başkanı Halit Bayrak imzasıyla yazılan bir genelgeyle ülke çapında bütün il ve ilçelerde sporcuların tamamı CHP'ye üye olarak yazıldılar. 29 Ekim 1936'da sporcuların partiye girişleri için yapılan törende dönemin İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, "Partimize kayıtlı olmak memleket ve millet işlerinde vazife sahibi olmak ve hizmet almak demektir... Türk olmak, Cumhuriyet Halk Partisinden olmak yeryüzünde insanlığın ve idealistliğin örneği olmak demektir. Sporcu gençler, filen parti üyeliğine kabul edilmenizle saflarımızı bir kat daha sıklaştırdınız, bizim öz ve tabii ülkümüzü bir defa daha tahakkuk ettirmiş oldunuz. Şahıslarınızda Türklüğün en zinde kuvvetlerinden birinin daha Partimize katıldığını görmekle daha ziyade emniyet ve iftihar duyuyoruz..." dedi²⁹. Bu aşamadan sonra memleketteki bütün spor faaliyetleri partinin alt kuruluşu halkevleri bünyesinde yürütülmeye başlandı. Böylece bu törenlerle sporcuların partiye kayıtlanması gerçekleştirilmeye devam etti³⁰.

TSK Başkanı General Ali Hikmet Ayerdem, "Gayemiz şuurlu ve disiplin sahibi bir gençlik yaratmak ve onları memleket müdafaası için tam formda bulundurmaktır" dedi. Böylece düşünülen ve talep edilen spor hayatının genel esasları belirlenmiş oldu³¹. Örneğin 1936 Berlin Olimpiyatlarına katılan Türk kafilesinin üniformalarında Türk bayrağıyla birlikte CHP'nin altı oku da yer alıyordu. İlk kez bir olimpiyatlarda parti amblemine yer verildi.

Maliye Bakanlığından 3 Şubat 1938'de Başbakanlığa gönderilen bir raporda sporla siyaset ilişkisi şöyle anlatılmaktadır. "Türk Spor Kurumuna devletçe yapılan yardımın Halk Partisi tavassutu ile alınmasını kurumun, partinin himaye ettiği, faaliyeti ile yakından alakadar olduğu, maksut gayelere erişilebilmek için lüzumundan kendisine direktifler verdiği bir teşekkül bulunması ile izah etmiştir. Filhakika teşekkülü üstünden henüz uzun müddet geçmemiş olan Türk Spor Kurumu Spor terbiyesini ve faaliyetlerini yurdumuzda matlup seviyelere çıkarmak, Türk gençliğini sporcu ruhu ile yetiştirmek... gibi büyük işi başarmak ödevi üzerine almıştır. Bu işte muvaffak olabilmesi için partinin yüksek irşadından istifade edeceğinde, göstereceği faaliyet sahalarındaki çalışmalarının randımanlı olacağında şüphe yoktur" denildi³².

29 *Ulus*, 31 İlkteşrin 1936, s. 1.

30 Karaküçük, *age.*, s. 115-116.

31 Ali Emrah Tokathoğlu-Utku Tuna, "Erken Cumhuriyet Döneminde Spor Siyaset İlişkisi Bağlamında İlk Milli Basketbol Maçı ve Takımı", *Journal of Health and Sport Sciences*, C IV, S.3, 2021, s. 61.

32 BCA 30.10.0.0/145.36.22.

2. Türk Spor Kurumu'nun Sportif Faaliyetleri

TİCİ'den TSK'ye geçiş kolay olmadı. TSK dönemin özel koşulları içinde üç önemli sorumluluğu üstlenmişti. Öncelikle beden eğitimi ve spor yapılacaktı. Sporü tüm ÷lkeye yayacaktı. İkinci olarak Ankara merkezden Türkiye'nin spor birliğini sağlayacaktı. Son olarak Türk gençlerini olası bir savaş durumunda Türk ordusuna çevik, yürekli ve dayanıklı elamanlar olarak hazırlayacaktı³³. Halkevlerinin de desteğiyle TSK, ÷lke genelinde 22 vilayetteki örgütlenmeyi kısa sürede 62'ye çıkarmayı başardı. Kurumun CHP'ye yaklaşmasıyla uluslararası yarışmalara katılmak ve mali kaynak temin etmek çok daha kolaylaştı³⁴.

1936 Berlin Olimpiyatlarında güreş dışındaki branşlarda beklenen sportif başarının elde edilememesi büyük hayal kırıklığı yarattı. Özellikle futbolda yaşanan başarısızlıklar TSK'nın sert bir şekilde tenkit edilmesine neden oldu. Kurumun teşkilat yapısı tartışmaya açıldı. Oysa sportif emek, yatırım ve çalışmaların karşılığını kısa sürede almak pek de mümkün değildi. Kamuoyunda sabırsızlık gösteriyordu. İdari bir düzenlemeyle bir anda başarı gelecek zannediliyordu. Bu başarı beklentisi karşılanmayınca kuruma yönelik tenkitler de artmaya başladı.

TSK Başkanı Ali Hikmet Ayerdem, 9 Kasım 1936'da kurum hakkında kapsamlı bir değerlendirmede bulundu. Başkan, öncelikle Berlin Olimpiyatlarında yapılan harcamalara yönelik tenkitlerle söze başladı. Başkan Ayerdem, sporcuların olimpiyatlara katılımı için yapılan harcamaları kalem kalem kamuoyuyla paylaştı. Milli futbol takımının başarısız neticeler almasının eleştirilmesine de değinen başkan, takımın güzel oynadığını fakat takım içerisinde pek çok mevkide oynayacak yeterli futbolcuların olmadığına dikkat çekti. Balkan Atletizm Oyunlarında Milli Takımın dördüncü olmasının 22 kişilik kadroda sadece 2 iyi sporcumuz olmasından kaynaklanıyor dedi. Başkan, futbolda ve atletizmde arzu ettiğimiz neticelerin alınamaması bu spordan çekilme değil daha fazla çalışmaktan geçer dedi³⁵. Başkan bu konuşmasıyla kuruma yönelik tepkileri sakinleştirmeye çalıştı. Fakat fazla da başarılı olmadı.

33 Fişek, *age.*, s. 120.

34 BCA 30.18.1.2/68.74.14.

35 Karaküçük, *age.*, s. 110-114.

3. Adnan Menderes'in Türk Spor Kurum Başkanlığı

TİCİ'nin son kongresiyle birlikte TSK başkanlığına Ali Hikmet Ayerdem getirildi. Başkan Ayerdem'in ayrılmasıyla birlikte TSK başkanlık vekâleti İkinci Başkan Halit Bayrak'a verildi. Aynı zamanda TBMM'de de görevi bulunan Bayrak, meclisteki görevini ileri sürerek TSK Başkan Vekillikinden istifa etti. 13 Nisan 1937 gün ve 22 Sayılı Genel Merkez toplantısıyla Aydın Milletvekili Adnan Menderes TSK başkanlığına seçildi³⁶.

Adnan Menderes, gençliğinden itibaren spora belirgin bir ilgi duydu. İzmir'in köklü iki kulübü Altay ve Karşıyaka'da futbol oynadı³⁷. Adnan Bey, 1931 genel seçimleriyle birlikte Aydın Milletvekili olarak Ankara'ya geldi. Siyasette tecrübe kazandıkça parti teşkilatlarında çeşitli sorumluluklar almaya başladı. Bu sorumluluklar arasında Spor Teşkilatı Müfettişliği görevi de vardı. Adnan Bey bir taraftan siyasette kendisini yetiştirirken diğer tarafta sporla bağı devam ediyordu³⁸. Bu ilgi kendisini TSK Başkanlığına taşıdı.

28 Mayıs 1937'de Kurumun Genel İdare Kurulunu toplayan Menderes, kurum bütçesi hakkında bilgi verdi. CHP'den gelen yardımlarla birlikte Kurumun bütçesinin 304.168 TL olarak açıklayan Menderes, bütçeyi tasarruflu ve verimli kullanmaya büyük özen gösterdik dedi. Bu bütçenin üçte birinin sportif tesislere ayrıldığına dikkat çeken Menderes, yatırımların artırılarak devam ettiğini söyledi. Sporun memlekette fenni ve teknik usullerle yapılması için antrenör ve hâkim yetiştirilmesinin önemine değinen Başkan Menderes, bugün İstanbul, Ankara ve İzmir haricindeki şehirlerde antrenör olmadığından sporun sağlıklı, düzgün ve teknik bir şekilde yapılamadığına dikkat çekti. Menderes, sporcular için özel hastane ve hekimlerin istihdam edileceğini, memlekette sporun yaygınlaştırılarak, sporcularımızın yurt içi ve yurt dışında düzenlenen organizasyonlara katılması için de gereken maddi desteğin verildiğini söyledi. Bölge spor müdürlüklerine ve spor kulüplerine tesis desteği verileceğini bildiren Menderes, kürek, yelken ve atıcılık için gereken sportif malzemelerin tedarikleri yapılacaktır dedi. Ayrıca Adnan

36 *Ulus*, 14 Nisan 1937; BCA 490.1.0.0/1107.42.3; Belgelerde Menderes'in idari konumu hakkında Asbaşkan olarak ifade edilmektedir. BCA 490.1.0.0/1108.47.1

37 Şerif Demir, *Türk Siyasi Tarihinde Adnan Menderes*, Paraf Yayınları, İstanbul 2010, s. 50; Adnan Menderes'in gençliğinde Karşıyaka'da sol açık olarak futbol oynadığı dile getiriliyor. Ertuğrul Özkök, "Geçen Pazardan Eksik Kalan", *Hürriyet*, 27 Temmuz 2003. Fakat elimizde Menderes hakkındaki bu söylentiye ispatlayacak yeterli belgeler de yoktur. (Ş.D.)

38 Şevket Süreyya Aydemir, *Menderes'in Dramı*, Remzi Yayınları, İstanbul 1964, s.102.

Menderes, sporun kamuoyunda tanıtılması için yayıncılık faaliyetlerine de gereken desteğin sağlanacağını söyledi³⁹.

TSK Başkanı Adnan Menderes, mevcut sistemin işleyişine yönelik yaptığı çalışmalarla temel sorunları belirlemeye çalıştı. Başkan Menderes, incelemeleri neticesinde kurumun sağlıklı çalışabilmesi için teftiş ve kontrollerin, düzenli ve şeffaf bir şekilde yapılmasını, özellikle bütçeye gereken dikkat ve hassasiyetin gösterilmesi gerektiğini gördü. İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'ya gönderdiği yazıda Menderes, 1. Spor kulüplerine yapılan yardımların genel merkez tarafından kayıtlarının tutulmadığını, 2. Harcamaların kayıt altına alınabilmesi için maddi yardımların Bölge Müdürlüklerine yapılacağını fakat müdürlüklerin bütçe programlarına göre destekleneceklerini, 3. Bu zamana kadar Bölge Müdürlükleri ve spor kulüplerinin hiçbir bütçe programı hazırlamadıklarını, 4. Kulüplere genel merkez ve yerel yönetimlerce yapılan maddi desteklerin yerine ulaşp ulaşmadığını bilmediklerini, 5. Kulüplerin hesap durumlarının, idari ve teknik hususlarının bugüne kadar hiç denetlenmediğini bildirdi. İçişleri Bakanı Kaya, 3 Ağustos 1937'de gönderdiği cevap yazısında, yerel yardımların valilerin onayına bağlı olmasını, düzenli teftişin yapılmasını ve spor kulüplerinin kullanacakları bütçeleri önceden hazırlaması gerektiğini bildirdi⁴⁰. Başkan Menderes, Türk sporundaki düzensizliği gidermek özellikle mali alanlardaki usulsüzlükleri sona erdirmek istiyordu.

Türk Spor Kurumu Başkanı Adnan Menderes bölge başkanlarına, “Spor işlerinde daha müessir, verimli ve düzenli çalışmanın temini maksadıyla spor bölgeleri başkanlıklarına vilayet parti başkanlıklarının getirilmesi, bağlı bulunduğumuz partimiz genel sekreterliğince tensip edilmiş bulunmaktadır. Bu karar, bölge başkanlarımızın bi'zzaruret istifa etmelerini ve yerlerini vilayet parti başkanlarına terk etmelerini icap ettirmektedir. Büyük partinin memleket sporu hakkında da her işte olduğu gibi, yaratıcı ve yükseltici olacağına hiç şüphemiz olmayan bu kararın yerine getirilmesi zaruretiyle nihayet bulan bölge başkanlığı vazifenizi bugüne kadar ifa sırasında görülen kıymetli mesainize Kurum namına teşekkür eder, bu kıymetli yardım ve çalışmalarınızdan spor işlerimizde bundan böyle de faydalanmaktan mahrum kalmıyacağı emniyetle saygı ve sevgilerimi sunarım” dedi⁴¹.

39 BCA 490.1.0.0/1108.47.1.

40 BCA 490.1.0.0/1108.47.1.

41 Cem Atabeyoğlu, “Cumhuriyet Döneminde Spor Politikası”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C VIII, İstanbul 1983, s. 2193.

TSK Başkanı Menderes, 14 Ağustos 1937'de İçişleri Bakanı Kaya ile bir toplantı gerçekleştirdi. Bu toplantıda aşağıdaki kararlar alındı. 1. Vilayetlerdeki spor faaliyetlerinin bütçe işlerini Vali ve Parti Başkanları denetleyecek. 2. Bu teftişler düzenli ve sürekli olarak yapılacak. 3. Bölge Müdürlüklerinde yaşanan çeşitli sorunları Vali ve İl başkanları çözecek. 4. Ankara'da bir antrenör kursu açılacak. 5. Yurt sathında spor teşkilatlanması tamamlanacak. 6. Atlı Cirit oyununun geliştirilmesi için gereken çalışmalar ivedi olarak gerçekleştirilecek. 7. Spor Genel Merkezi yeniden yapılandırılarak etkili ve verimli çalışması sağlanacak. 8. İstanbul Kulüplerinin mali ve idari tasarruflarının teftişi tamamlanacaktır⁴².

CHP, vali ve il başkanlıklarına gönderdiği bir yazıda memleket gençlerinin fiziki gelişiminin önemi ve sporun yurt içi ve yurt dışında geliştirilmesinden sorumlu olan TSK'ya gereken yardımın yapılmasının partinin görevi olduğu bildirildi⁴³.

TSK, üstlendiği geniş sorumlulukla birlikte kurumsallaşmada yaşadığı sorunlar ve spor kulüplerinin lobi faaliyetleriyle yıpranıyordu. Bu konuda Başkan Menderes'e yazılan bir açık mektupta, "Türk Spor Kurumu teşkilatı geniştir. Her şeyle, en ufak noktalarla bizzat meşgul olamazsınız. Bunun için teşkilatın disiplin ve nizam severliği, ciddiyeti, sürati bazı hallerde adamına göre, kulübüne göre işliyor; yani Kurumun elindeki terazi her zaman aynı şekilde tartmıyor. Şu aşağıdaki sorulara cevap vermek lütfunda bulunursanız bu terazinin her zaman aynı şekilde tartmadığını siz de göreceksiniz ve bize hak vereceksiniz..." - "...Kurumda ilk teşekkülünden itibaren dahili ve harici anlaşmazlıklar ve acemilikler yüzünden birçok azasını ve aza arasındaki vahdeti kaybederek son günlerde müteaddit federasyon işlerini birden üstüne almak cesaretini gösteren birkaç zatın elinde kalmıştı..." denilmektedir⁴⁴.

Sporda kurumsallaşmadan yaşanan sorunlar nedeniyle partililerin spora kişisel çıkarlarını önde tutan müdahaleler de bulunması sportif çalışmalarını iyice zorlaştırdı. Sporla siyasetin bu derece iç içe girmesi TSK'daki pek çok istifaların önünü açtı⁴⁵.

42 BCA 490.1.0.0/1108.47.1.

43 BCA 490.1.0.0/1108.47.1.

44 Ahmet Bahtiyar, "B. Menderese Açık Mektup", *Akşam Gazetesi*, 3 Kanunuevvel (Aralık) 1937, s. 10; *Tan*, 30 Haziran 1938, s. 6

45 *Tan*, 23 Haziran 1937, s. 6; *Ulus* 29 Haziran 1937, s. 4.

Adnan Bey, her ne kadar yukarıdaki genelge ile spor teşkilatını parti teşkilatının bünyesi altına alsa da bu koşullarda sporun fazla gelişmeyeceğinin de çok iyi farkındaydı. Adnan Bey, ülkedeki tüm spor kuruluşlarının tek-parti güdümünde toplanmasını da doğru bulmuyordu. O günkü koşullarda uygulanmakta olan bu politikalara karşı direnecek bir gücü de olmadığından görevinden istifa ederek ayrıldı⁴⁶.

4. Türk Spor Kurumunun Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğüne Dönüşü

TSK'nın CHP şemsiyesi altında çok daha verimli ve faydalı çalışmalar yapacağı düşünülüyordu. CHP teşkilatına bağlı, partinin bir alt örgütü olarak çalışması planlandı. Fakat bu düşünce arzu edildiği gibi hayata geçirilemedi. Bu durumu Burhan Felek, "...parti politikası hele de partili kimselerin şahsi hırs ve emelleri spora karışınca, partili spor teşkilatı iki sene gidebilecek, spordaki olumsuz hadiseler partiye sıçrayacak, parti bu yüzden sporu bünyesinden atmak isteyecek, ancak bu seferde serbest bırakamayıp hükümete bağlayacaktır" dedi⁴⁷.

Tek Parti yönetimi, spor bölgesi başkanlıklarına CHP il başkanlarını atayarak sporu toparlamak istedi. Fakat siyasetçilerin bu denli sporun içerisine girmesi olayın mantığına aykırıydı. Çünkü, sporun parti üzerinden idaresi mümkün değildi. TSK'nın bu yapısından dolayı, partililerin şahsi hırs ve amaçları spora karışmış, sporda yaşanan bazı olumsuz gelişmelerde partiye sıçradı⁴⁸. Hizmetin sunulmasında fırsat eşitliği kalmadığı gibi liyakat yerine siyaset etkili olmaya başladı⁴⁹. Bu durum sporda yaşanan sorunların, kavgaların, ihtilafların ve her türlü başarısızlıkların CHP'ye yansıtılmasına sebep oldu. Ülkenin birikmiş önemli sorunları içinde siyasetçilerin, sporun kısır kavgalarıyla uğraşması büyük mesai, enerji ve zaman kaybına sebep oluyordu.

Mustafa Kemal Atatürk, 1 Kasım 1937 TBMM açılışında, "her çeşit spor faaliyetlerini, Türk gençliğinin millî terbiyesinin ana unsurlarından saymak lazımdır. Bu işte hükümetin şimdiye kadar olduğundan daha ciddi ve dikkatli davranması Türk gençliğini, spor bakımından da milli heyecan içinde itina

46 Sefa Şimşek, *Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi, Halkevleri (1932-1951)*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2002, s. 178

47 Özsoy- Göral- Tabul, agm., s. 16; Fişek, age., s. 118.

48 Alpay Alev-Uğur Alemdar-Burcu Alemdar vd., "Türk Spor Yönetiminin Dünden Bugüne Yapısal Analizi: Yeni Kamu Yönetimi ve Yönetişim Yaklaşımları Açısından Bir Değerlendirme", *Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, C XXIII, S. 2, Haziran 2021, s. 7.

49 Ekenci -Serarslan, agm., s. 76.

ile yetiştirmesi önemli tutulmalıdır”. Atatürk’ün bu açıklamasından bir hafta sonra Başbakan Celal Bayar, “Sporu bir merkeze bağlayıp, teşkilatlandırmak ve muhtelif spor teşekkül ve hareketlerini o vasıta ile idare etmek için yüksek huzurunuza bir kanun layihası ile geleceğiz” dedi⁵⁰. Böylece spor yapılanması için yasal çalışmalara başlandı.

TSK ile arzu edilen hedeflere ulaşılamamıştı. Sporun eğitim ve sağlık gibi temel ihtiyaçlardan görülerek Almanya, Rusya ve İtalya gibi örneklerle bakılarak yeniden yapılandırılması düşünüldü. 28 Ocak 1938’de yeni spor kanunu için yapılan yasal çalışmalar başına yansıdı. Spor teşkilatlanması başbakanlığa bağlı olarak “Beden Terbiyesi ve Spor Başkanlığı” şeklinde yapılandırılacaktı. Kurum bünyesinde kurulacak komite danışma amaçlı olarak teşekkül edilecek bu komitede bakanlıklar, müdürlükler, teknik ve saha personelleri yer alacaktı. Ayrıca bir enstitü tesis edilerek, öğretmen ve uzmanlar yetiştirilecektir. Yurt sathında yeniden teşkilatlanarak spor kurumları valinin nezareti altında yapılandırılacaktır⁵¹.

Türk Spor Kurumu 29 Haziran 1938’de kabul edilen 3530 sayılı kanunla Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü ismini alarak “sınırlı bir merkezîyetçiliğin yerine tam bir devlet otoritesinin temin edilmesi maksadıyla” devlet yönetimine alındı⁵². Başbakanlığa bağlı, katma bütçeli, tüzel bir kişilikle Ankara’da merkezi olan bir kamu kurumuna dönüştü. Fakat Türk Spor Kurumundan yeni yapılanmaya geçiş kolay olmadı⁵³. Bir süre daha Türk Spor Kurumu hukuki varlığına devam etti⁵⁴.

Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, 1938’de Başbakanlığa, 1942’de Milli Eğitim Bakanlığına, 1960’da tekrar Başbakanlığa, 1970’de Gençlik ve Spor Bakanlığına, 1983’de Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı 1990’da yeniden Başbakanlığa bağlandı⁵⁵.

50 BCA 490.1.0.0/1108.47.1; “Sporu Devletleştirmek için Hazırlanan Proje”, *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S. 82, 31 Ocak 1938, s. 2

51 *Ulus*, 28 Ocak 1938.

52 Nadir Yurtoglu, “II. Dünya Savaşı Döneminde Türk Sporunun Önemli Bir Kuruluşu: Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü”, *Tarih Okulu Dergisi*, S.49, Aralık 2020, s. 4249; TBMM *Zabıt Ceridesi*, Devre 5, C XXVI, İnikad 83, 29 Haziran 1938, s. 492.

53 BCA 30.10.0.0/145.37.5.

54 BCA 490.1.0.0/4.18.6.

55 Ekenci -Serarslan, agm., s. 77.

Sonuç

Türkiye’de sporun tarihi çok eskilere gitse de modern manada spor XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gelişmeye başladı. Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde spor öncelikle eğitim müfredatlarına girdi ardından birçok branşta spor müsabakaları yapılmaya başlandı. Fakat bu faaliyetler ancak 1922’de Türkiye İdman Cemiyetleri ittifakıyla idari bir yapıya kavuştu. Dernek statüsünde çalışan bu teşekkül, siyasi iradedden görece bağımsız bütün branşlarda sporu organize eden bir üst kurum olarak ortaya çıktı.

İç ve dış siyasi gelişmelere sporu daha fazla öne çıkarmaya başladı. Özellikle uluslararası arenada arzu edilen başarıların gelmemesi eleştirilerin artmasına sebep oldu. 1936 yılında TİCİ, son kongresiyle ismini ve nizamnamesini değiştirdi. Artık Türkiye’de spor Türkiye Spor Kurumu tarafından sevk ve idare edilmeye başlandı. CHP’ye bağlı yarı özerk bir kurum halinde yapılandırıldı. Tüm sporcular CHP üyesi yapıldılar. Parti ile spor iç içe geçtiler.

TSK’nın ilk başkanı emekli bir general ve CHP Milletvekili Ali Hikmet Ayerdem oldu. Başkan bu görevini uzun bir süre devam edemedi. Kısa bir süre sonra kuruma İkinci Başkan Halit Bayrak vekâlet etmeye başladı. Fakat bayrak, TBMM’deki sorumluluklarını ileri sürerek istifa etti. TSK Başkanlığına Aydın Milletvekili Adnan Menderes getirildi. Geçmiş yıllarda sporla ilgilenen Menderes, kurumu yapılandırmak ve sportif faaliyetlere hız kazandırmak için yoğun bir çalışma süreci başlattı. Özellikle taşra teşkilatı ve kulüplere verilen mali destekler hakkında çalışmalar yaptı. Alt yapı tesisleri için yatırımlar başlattı. Fakat siyaset ile sporun bu denli iç içe geçmesinin spora zarar verdiğini görerek bu görevinden istifa etti. TSK’da kısa bir süre içinde tamamen devlete bağlanarak Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü ismini aldı.

İki yıl iki ay çalışan TSK sporun kurumsallaşması ve devlete bağlanmasında köprü görevi gördü. bu kurumun başında kısa bir dönem görev yapan Adnan Menderes, sporu geliştirmek, kurumsallaştırmak ve alt yapı tesislerine büyük ehemmiyet verdi. Menderes’in bu dönemde karşılaştığı en önemli sorun, sporun profesyonel bir yapıya kavuşturulamaması oldu. Özellikle siyasetle spor arasındaki münasebetler her iki kuruma da büyük zarar verdi. Bu durum sporun bir kamu kurumuna dönüştürülerek devlete bağlanmasıyla neticelendi.

KAYNAKLAR

Arşiv Kaynakları

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi BCA 30.10.0.0./145.36.22

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi BCA 30.10.0.0./145.37.5

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi BCA 30.10.0.0./145.36.22

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi BCA 30.18.1.1/8.46.5

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi BCA 30.18.1.1/8.47.14

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi BCA 30.18.1.2./67.68.12

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi BCA 30.18.1.2/68.74.14

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi BCA 490.1.0.0./1107.42.3

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi BCA 490.1.0.0/1.3.13

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi BCA 490.1.0.0/1108.47.1

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi BCA 490.1.0.0/3.13.16

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi BCA 490.1.0.0/4.18.6

Sürelî Yayınları

Akşam, 4 Mart 1934

Hâkimiyeti Milliye, 6 Mart 1934

Tan, 23 Haziran 1937, s. 6

Tan, 30 Haziran 1938, s. 6

Ulus 14 Nisan 1937

Ulus 29 Haziran 1937

Ulus, 28 Ocak 1938

Ulus, 31 İlkteşrin 1936

Araştırma ve İnceleme Eserleri

“Memlekette Spor Hareketleri”, *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S. 20, 15 Kasım 1936, s. 3

“Sporu Devletleştirmek için Hazırlanan Proje”, *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S. 82, 31 Ocak 1938, s. 2

Akcan, Erol – Geçikli, Recep Murat, *Cumhuriyet Dönemi Türk Spor Tarihinde Carl Diem ve Raporu*, Salkımsöğüt Yayınları, Erzurum 2016

Alev, Alpay – Alemdar, Uğur – Alemdar, Burcu vd., “Türk Spor Yönetiminin Düünden Bugüne Yapısal Analizi: Yeni Kamu Yönetimi ve Yönetişim Yaklaşımları Açısından Bir Değerlendirme”, *Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, C XXIII / S. 2, Haziran 2021, s. 103-124

Atabeyoğlu, Cem, “Cumhuriyet Döneminde Spor Politikası”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C VIII, İstanbul 1983, 2187- 2198

Aydemir, Şevket Süreyya, *Menderes’in Dramı*, Remzi Yayınları, İstanbul 1964

Bahtiyar, Ahmet, “B. Menderese Açık Mektup”, *Akşam Gazetesi*, 3 Kanunuevvel (Aralık) 1937, s. 10

Çakmak, Fevzi, “Türk İdman Cemiyetleri (Türk Spor Kurumu)”, Atatürk Ansiklopedisi, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/turk-idman-cemiyetleri-turk-spor-kurumu/> son erişim tarihi: 01.03.2024

Demir, Şerif, *Türk Siyasi Tarihinde Adnan Menderes*, Paraf Yayınları, İstanbul 2010

Eken, Faruk, “İlk Resmi Spor Dergisi: Türk Spor Kurumu Dergisi’ne (1936-1938) Bir Bakış”, *Belgi Dergisi*, C II, S. 20, 2020, s. 2537-2552

Ekenci, Güner – Serarslan, M. Zahit, “Gelişim Aşamaları Bakımından Türk Spor Teşkilatı ve Değerlendirilmesi”, *Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, C II, S. 3, Temmuz 1997, s. 72-81

Fişek, Kurthan, *100 Soruda Türkiye Spor Tarihi*, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1985.

Karaküçük, Suat, *Türk Spor Kurumu Dergisi 1936-1938 – Seçilmiş Spor Makaleleri-*, [Yayınevi Yok], Ankara 1992

Özkök, Ertuğrul, “Geçen Pazardan Eksik Kalan”, *Hürriyet*, 27 Temmuz 2003.

Özmaden, Harun, *Cumhuriyet Dönemi İlk Spor Teşkilatı Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı (1922-1936)’nın Yapılanma Sürecinde Beden Eğitimi ve Sporun Fonksiyonları, Fonksiyonlardaki Değişimler ve Toplumsal Hayata Etkileri*, Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1999

Özmaden, Murat – Özmaden, Harun, “Türkiye İdman Cemiyeti İttifakı (TİCİ) Dönemi Milli Ruh ve Milli Temsil, Siyasi ve Milli Propaganda ile Ülkeyi Tanıma-Tanıtma Çabalar”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, C VII, S.1, 2010, s. 1439-1457

Özsoy, Selami – Göral, Kemal- Tabul, Mustafa Ertan vd., “Tarihsel Gelişim Sürecinde Türk Spor Yönetimini Oluşturan Örgütlerin Amaç ve Yapı Boyutları Açısından Karşılaştırılması”, *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, C XVI, S. 2, 2014, s. 9-31

Şimşek, Sefa, *Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi, Halkevleri (1932-1951)*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2002

Tokatlıoğlu, Ali Emrah – Tuna, Utku, “Erken Cumhuriyet Döneminde Spor Siyaset İlişkisi Bağlamında İlk Milli Basketbol Maçı ve Takımı”, *Journal of Health and Sport Sciences* C IV, S. 3, 2021, s. 58-69

Tüfek, Sabri Sami, *Cumhuriyet Döneminde Spor (1923-1938)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk tarihi Anabilim Dalı Cumhuriyet Tarihi Bilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019

Yıldız, Doğan, *Türk Spor Tarihi*, Eko Matbaası, İstanbul 1979

Yurtoğlu, Nadir, “II. Dünya Savaşı Döneminde Türk Sporunun Önemli Bir Kuruluşu: Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü”, *Tarih Okulu Dergisi*, S. 49, Aralık 2020, s. 4245-4278

Yücel, Ömer Faruk – Saygın, Arda Umut, “Cumhuriyet Devri Beden Terbiyesi ve Spor Politikaları Çerçevesinde Maç Dergisi Üzerine Bir İnceleme”, *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, C XI, S. 1, Mart 2023, s. 437-473